

A magyarországi nemzetiségi óvodai nevelés és iskolai nevelés-oktatás hatékonyságának elősegítése

A 2009.11.01.–2010.06.30. közötti időszakban az Oktatási és Kulturális Minisztérium *Kisebbségi nevelést, oktatást segítő kutatások támogatása 2009.* pályázati programja keretében a Kar Idegen Nyelvi és Irodalmi Tanszékének oktatói a német nemzetiségi tanító- és óvodapedagógus képzések fejlesztése érdekében végeztek kutatómunkát.

A tanszéken a képzések keretében az oktatók és a diákköri csoportok folyamatosan végeznek a kisebbség életének és oktatásának, nevelésének dokumentálásával kapcsolatos kutatásokat. A fenti pályázati program célja az óvodai anyanyelvi és kulturális nevelés, illetve az iskolai nyelvoktatás hatékonyságának vizsgálata volt.

A **dr. Bodó Sándorné** docens, **dr. Hegedűs Judit** adjunktus és **Molnárné Batári Ilona** adjunktus által képviselt kutatócsoport célja az volt, hogy pontos és hiteles képet adjon a magyarországi nemzetiségi környezetismeret-oktatás gyakorlatáról, a felmerült kérdésekről, problémákról, az alsó tagozatban elért eredményekről. Az elemzés és evaluálás szaknyelvi-módszertanilag megalapozottabbá teszi a nemzetiségi tanítók képzését, hatékonyabbá teszi a célnyelven tanítást és ezzel elősegíti a tanulói sikerélmény megszerzését.

A kutatás alapvetően kvalitatív stratégián alapul: arra törekedtek a kutatók, hogy a strukturált megfigyelések mellett interjúk segítségével tárják fel a nemzetiségi iskolákban zajló környezetismereti oktatást. A *progresszív fókuszálás* jegyében fogalmazták meg konkrétan kutatási kérdéseiket, melyek többek között a következők voltak:

- Hogyan közvetíti a tanító az új szavak/kifejezések jelentését?
- Mennyire alkalmazkodik a tanító célnyelvű megnyilvánulásakor a tanulók nyelvi szintjéhez?
- A tanóra mely fázisaiban vált nyelvet? Mivel magyarázza a nyelvváltás szükségességét?

Kutatási módszereik közül az egyik leggyakrabban használt módszer a megfigyelés volt. Természetes az, hogy megfigyelést végzünk akkor is, amikor nem kifejezetten ezt a módszert alkalmazzuk, azonban itt tudatosan végzett megfigyelésről van szó, amelynek egyik legfontosabb jellemzője, hogy irányított észlelésként értelmezhető. A természettudományos eredetű, kívülálló, objektivitásra törekvő megfigyelés helyett inkább a társadalomtudományi eredetű interpretatív megfigyelést választották. Megfigyelői státuszukat tekintve nyílt megfigyelés volt, a megfigyelték tisztában voltak szerepünkkel.

A videofelvételen látottakat a kutatási kérdések mentén 21 megfogalmazott kategória alapján táblázatos formában rögzítették majd elemezték. A kutatás második szakaszában interjúkat készítettek az órán látott kolléganők közül 2 személlyel, ezeket tartomelemzésnek vetették alá. A kutatás során kvalitatív adatelemző programokat is használtak, melyek számos előnnyel rendelkeznek:

- nagy mennyiségű adatot, anyagot gyorsan képesek kezelni;
- az adott kritériumokat szigorúan betartják;
- fejlesztik a csapatmunkát;
- segítik a reprezentatív minta kiválasztását.

Az egyik legismertebb elemző program az ATLAS.ti (<http://www.atlasti.de>), mely alkalmas szövegek értelmezésére konceptuális tudás kivonására (elmélet építés) nagy adatmennyiségű szövegekből. Jelenlegi kutatásukban kipróbálták az ATLAS.ti szoftver 4.3 verzióját, az elemzések pontosítása még folyamatban van, de már most azt tapasztalták, hogy megkönnyítette a kódok kialakítását, segítette a program abban, hogy egyszerűbben tudták feltárni az egyes kódok előfordulási gyakoriságát és helyét, átláthatóvá és könnyen kezelhetővé tette a szöveget.

A kutatásban részt vevő kollegák kiválogatásának legfőbb szempontja az volt, hogy nemzetiségi általános iskolában tanítsanak környezetismerttet a célnyelven. A kritériumoknak Pest megyében megfelelő pedagógusok közül 18 pedagógus vett részt kérdőíves felmérésben. Az elérhetőség és hajlandóság alapján, valamint az iskola vezetőségének és a szülők beleegyezésének függvényében négy pedagógus órájáról készíthettek felvételt (egyiküknek két tanórát is felveheték), valamint három végzős hallgató is hajlandó volt részt venni a felmérésben. Így összesen 8 tanórától tudtak felvételt készíteni. Ebben a szakaszban elsősorban a megfigyelés módszerével dolgoztak.

A kutatás első fázisában elemzett DVD felvételeken tanító kolleganők közül kerültek ki az interjúalanyok. A kutatás során – a támogatás csökkentése miatt – egyelőre csupán két interjút készítettek, melyek bővítése a későbbiekben talán lehetségessé válik. A kiválasztás szempontja a felhasznált módszerek alapján is történt, az első anyanyelvű kolléganő (I. B.) kizárólag immerziós módszerrel tanít, egynyelvű óravezetéssel és az autentikus nyelvi belemerítés híve. A másik anyanyelvi kolléganő szintén kizárólag németül beszél a tanulókhöz, ő azonban törekszik a bevezetett új nyelvi kifejezések játékos rögzítésére és gyakorlására.

*

A **Radvai Teréz** adjunktus által képviselt kutatási tevékenység célja az autonóm tanulás (mint a hatékony tanulás lehetséges útja) módszereinek kidolgozása volt a német nemzetiségi oktatásban az általános iskola 1-6. osztályában, illetve a Pest megyei és a budapesti német nemzetiségi általános iskolák Pedagógiai Programjának összehasonlító vizsgálata.

A munka aktuális szakaszában a cél az iskolai nyelvoktatás hatékonyságának vizsgálata volt. Korábban már vizsgálta a kutató a Pest megyei és a fővárosi német nemzetiségi általános iskolák pedagógiai programját, ezután a két régió összehasonlítása volt a vizsgálat célja. A 2008/09-es tanévben működő német nemzetiségi általános iskolák pedagógiai programjait vette Radvai Teréz górcső alá. Szűkebb szakterülete szerint az autonóm tanulásra nevelés megjelenését, és ezáltal a tanulási hatékonyságban játszott szerepének kellő helyen történő említését és alkalmazását kutatta az oktatáshoz kötődő dokumentumokban. Azt vizsgálta, milyen szerepet játszik az adott iskolák programjában az autonómiára nevelés.

A két régió eltérő eredményeit hasonlította össze, kereste a különbségek okait. További lépésként – egy kidolgozandó tananyagcsomag háttérkutatása részeként – az autonóm tanulásra nevelés helyét kívánja meghatározni a korai nyelvoktatásban, ezen belül a német nemzetiségi oktatásban. A vizsgálat eredményeképpen továbbra is elmondhatjuk, hogy a NAT-ban méltó helyére került az autonómiára nevelés, ezen belül az önálló tanulásra nevelés kompetenciája. A vizsgált iskolák pedagógiai programjában azonban még csak kevés jó példa mutatja ugyanezt.

Feltétlenül javasolható, hogy a honlappal még nem rendelkező, illetve a honlapon a dokumentumokat nem szerepeltető iskolák pótolják ezt a hiányt. Nem pusztán bürokratikus szerepe van ugyanis ennek: amelyik intézmény gondot fordított a pedagógiai programja formai kivitelezésére, tartalmi megtöltésére és végül jól elérhető megközelítésére, ott nagyobb hangsúlyt kapott a program tudatos végiggondolása és ennek eredményeként, nagyobb arányú az autonóm tanuláshoz kapcsoló szavak előfordulása. Azt jelenti mindez, hogy ezek az iskolák elmozdultak arról a holtpontról, ahol az ismeretátadás, beszámoltatás, a vizsgakövetelmények jelentik a kizárólagos célt. Az uniós környezetben, a multikulturális és soknyelvű Európában a tanulónak már nem elég tárgyi tudással felvérteződnie. Tudnia kell a tanulás képességét élethosszig örömmel, önállóan használni. Ez csak akkor lehetséges, ha ismeri saját határait, képességeit és optimálisan tudja használni erőforrásait. A XXI. századi iskola egyik fő feladata ezt az autonómiát megismertetni a gyerekekkel és az elsajátítandó tárgyi tudás mellé ezt is bevenni méltó helyére a célok, feladatok közé.

A vázolt eredmények akkor mutatnak teljes képet az autonóm tanulásra nevelés állapotáról a német nemzetiségi oktatásban, ha összevetjük a dokumentumok irányelveit a tényleges tanítói gyakorlatban megjelenő elemekkel. Ez egy következő, nagy lélegzetű empirikus kutatás témája lehet.

Dr. Márkus Éva
docens, tanszékvezető